

УДК 316.776

О.О ЛОБОВІКОВА

МОБІЛЬНИЙ ТЕЛЕФОН ЯК ІНСТРУМЕНТ КОМУНІКАЦІЙ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У статті розглянуто питання використання мобільних телефонів у сучасному українському суспільстві; визначено проблеми, які у зв'язку з цим виникають. Розглянуто позитивні та негативні аспекти використання мобільного телефону, показано можливості розвитку комунікацій.

Ключові слова: мобільний зв'язок, комунікація, мобільний телефон, комунікаційні технології.

У рамках аналізу інформаційного суспільства в соціологічних дослідженнях все частіше фігурує поняття інформаційної революції, що відображає безпрецедентний за своїм масштабом і швидкістю розвитку феномен нових комунікаційних технологій, що виник на межі ХХ–ХХІ ст. і заснований на масовому поширенні комп'ютерів, мережі Інтернет і мобільного зв'язку. Швидкість поширення мобільного зв'язку, її вплив на суспільну свідомість надають цьому феномену статусу однієї з актуальних проблем сучасної соціології. Інтерес до мобільних телефонів з боку соціології цілком виправданий з тієї причини, що мобільний зв'язок впливає на основну складову суспільства – комунікацію. Разом з тим уже існуючі дослідження показують, що світ мережевих комунікацій за своєю структурою й динамікою суттєво відрізняється від світу реальних взаємодій індивідів у повсякденному житті. Ця відміна стимулює постановку цілого ряду важливих дослідних питань, серед яких одним із найбільш значущих, на наш погляд, є питання про роль мобільного зв'язку в процесах комунікацій. Це питання передбачає осмислення зміни характеру соціальних дій індивіда в умовах трансформації комунікаційного контексту при переході з безпосередньої в опосередковану технічними засобами форму соціальної поведінки.

Мобільна телефонія сьогодні не просто замінила стаціонарний телефонний зв'язок, але й істотним чином вплинула на процеси соціальної інтерації і здатність до колективної дії. Як відзначав Д. Іванов, “з розширенням мережі користувачів інформаційно-комунікативними технологіями (далі – ІКТ), цілі сфери людської діяльності стрімко переносяться до поля дистанційної комунікації” [5, с.132].

Б. Гладарев констатує: “Аналіз соціологічної літератури щодо питань мобільного зв'язку показує, що в більшості країн Європи, в Америці і Японії з початку ХХІ ст. активно структурується новий об'єкт соціологічних досліджень – “суспільство мобільного зв'язку” [10, с. 46]. У західній соціо-

логічній науці перші дослідження мобільного зв'язку з'явилися в кінці 90-х рр. ХХ ст. Їх проводили швейцарський дослідник Г. Гезер [16], норвезький соціолог Р. Лінг [8], група англійських антропологів на чолі з Дж. Кребтрі [17], американська дослідниця С. Плант [18] та ін. Серед більш пізніх досліджень зазначеної проблеми особливо звертають на себе увагу праці Е. Гідденса [3], О. Белінської [1], А. Елякова [4] та ін. Дослідження підвищення частоти використання телефонів з вивченням причин зниження особистісних контактів проводили російські науковці Б. Гладарев [2], А. Качеров [12]. Серед публікацій, присвячених ролі мобільних телефонів в організації повсякденного життя, необхідно виділити праці М. Кастельса [11]. Зірак Абдулла Карім досліджував мобільний зв'язок і кордони особистої свободи в сучасному Курдистані [6]. Праці цих авторів організовують нове проблемне поле соціальних досліджень, а феномен телефонії стає завдяки цим дослідженням актуальним предметом вивчення соціології.

Досліджень з проблем мобільного зв'язку українськими соціологами практично не проводилося, у збірнику соціологічного моніторингу з вивчення українського суспільства щодо мобільного зв'язку представлені відповіді лише на одне питання статистичного характеру (“Чи плануєте Ви найближчим часом стати абонентом мобільного зв'язку?”). Варіант відповіді “мобільний телефон” присутній у шкалі відповідей до запитання “Якими послугами зв'язку Ви користувалися останні 30 днів?” [7].

Мета статті – дослідити мобільну телефонію як інструмент комунікацій у сучасному українському суспільстві.

Неофіційним днем народження мобільного зв'язку в Україні вважається 1 липня 1993 р. – у цей день було зроблено перший дзвінок. До кінця 1993 р. абонентами мобільного зв'язку були всього 2800 осіб, або 0,01% жителів країни. Першим оператором мобільного зв'язку в Україні була компанія “УМС” Фактично перші три роки у неї не було конкурентів, лише в 1996 р. на ринок вийшов донецький DCC, у Києві – “Київстар”, WellCOM і “Голден Телеком”. Далі процес зростання кількості мобільних абонентів пішов лавиноподібно, і в 2002 р. український мобільний зв'язок налічував 12 млн абонентів [14]. За останні роки абонентські бази українських операторів мобільного зв'язку зросли рекордними темпами. Згідно з даними досліджень, основна причина зростання – у популярності телефонів з двома сім-картами і постійними змінами тарифів українських операторів мобільного зв'язку: “Life”, “МТС”, “Київстар”. За даними на 2012 р., абонентська база компанії “МТС-Україна” становила 20,7 млн, кількість клієнтів “Київстару” наблизилася до 26 млн осіб, “Астеліту” (TM life :) – 11,1 млн осіб. У цілому за підсумками 2012 р. абонентська база трьох компаній зросла більше ніж на 7%, що стало найвищим показником за останні три роки [9].

Сьогодні ІТ-індустрія розвивається активними темпами: провідні оператори мобільного зв'язку випускають мобільні телефони з вбудованою

підтримкою розпізнавання QR-коду. Вікіпедія визначає QR-код як “матричний код (двовимірний штрих-код)”, основна перевага якого – легке розпізнавання скануючим обладнанням (у тому числі й фотокамерою мобільного телефону). Найбільше визнання він здобув серед користувачів мобільного зв’язку: встановивши програму-розпізнавач, абонент може ментально заносити у свій телефон текстову інформацію, додавати контакти в адресну книгу, переходити за веб-посиланнями, відправляти SMS-повідомлення, розплачуватися в магазинах і т. д. [13].

Згідно з дослідженнями Research & Branding Group (Дослідження проводилося методом особистого інтерв’ю в 24 областях України, АР Крим, містах Київ і Севастополь. Респонденти відбиралися за квотною вибіркою, що репрезентує доросле населення країни за місцем проживання (область), статтю і віком. Обсяг вибіркової сукупності становить 2178 осіб) [15], яке проводилося в Україні в період з 19 січня до 3 лютого 2013 р., за кількістю користувачів iPhone знаходиться на 5-му місці – їх власниками є 2% респондентів (рис. 1). Найбільш популярною залишається Nokia – пристроями фінського бренда користуються 52% респондентів, на другому місці – Samsung, цій фірмі перевагу віддають 31% опитаних, далі йдуть LG (4%) і Sony Ericsson (5%), 2% не змогли відповісти, 4% – “без різниці, аби працював”, 21% опитаних зізналися, що хотіли б мати смартфон від Apple, 40% – не хочуть, а 30% не знають, що це таке.

Що стосується платформ, то найпоширенішою залишається Android (27%), на другому місці – IOS (13%), на третьому – Symbian (12%), що дивно, з огляду на те, настільки значний розрив за кількістю апаратів iPhone і Nokia; 7% припадає на частку Windows Phone, а 29% важко відповісти, на якій операційній системі працюють їх мобільні телефони.

Рис. 1. Розподіл відповідей на запитання:
“Яким чином Ви використовуєте мобільний телефон?”, %

В Україні 11% всіх власників мобільних телефонів використовують свої пристрої насамперед заради доступу до Інтернету (див. рис. 1). Серед респондентів у віковій категорії до 30 років Інтернет у пріоритеті для 26% власників. Серед них тільки 10% використовують свої мобільні телефони для доступу в соціальні мережі. Пріоритетними функціями мобільних пристроїв для більшості українців (98%) залишаються дзвінки та SMS, а також мультимедійні можливості: музика/радіо (22%), фото та відеозйомка (14%). На сьогодні хоча б один мобільний телефон є у 89% українців. За типом пристроїв українці віддають перевагу моноблокам зі звичайною клавіатурою (80%). Прихильників сенсорних екранів найбільше серед молоді (29%), при цьому за 2012 р. їх кількість зросла на 5%. Частка смартфонів і комунікаторів все ще відносно невелика – 11%, тоді, як звичайні мобільні телефони мають 74% опитаних (рис. 2).

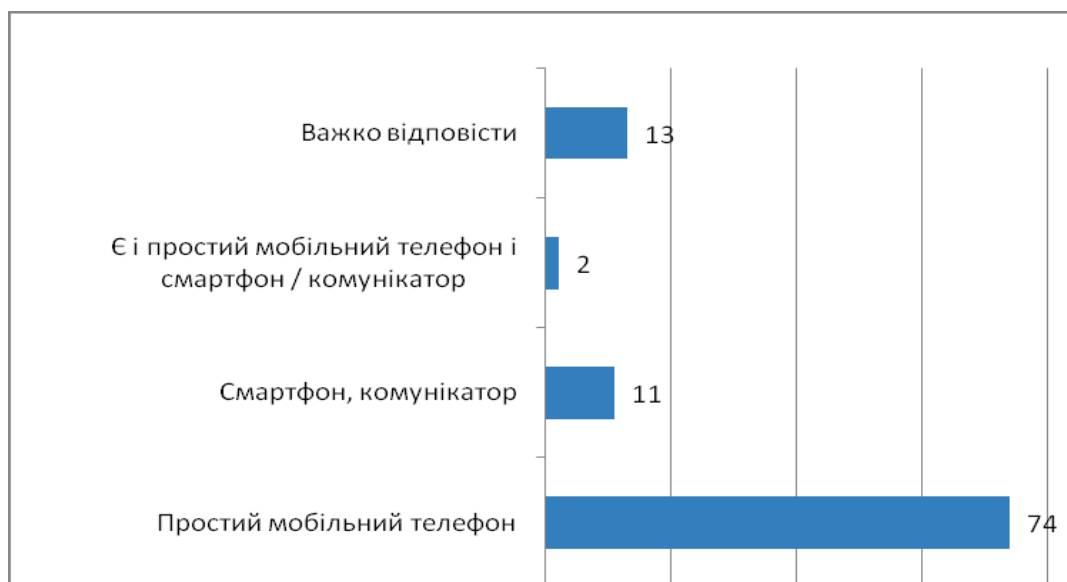

Рис. 2. Розподіл відповідей на запитання: “Якого типу мобільні пристрої Ви використовуєте?”, %

Мобільний зв’язок стає все більш поширеним засобом комунікації в українському суспільстві, у цьому контексті виникає необхідність предметно говорити про питання можливої шкоди психологічному і фізичному здоров’ю через використання мобільних телефонів, але однозначної відповіді на нього немає. Використання мобільного телефону має як позитивні, так і негативні аспекти. Серед позитивних аспектів можна відзначити використання мобільного телефону для підтримки особистої свободи та індивідуальності, він може бути дуже корисним у випадках надзвичайних ситуацій, у боротьбі зі злочинністю. Крім того, мобільний телефон бере участь в “скороченні” світу в умовах глобалізації – за його допомогою прискорюється комунікаційний процес для подолання відстані. Застосування мобільних телефонів у сфері економічного й ділового адміністрування дає змо-

гу керувати бізнесом й економічною діяльністю більш ефективно з будь-якої точки земної кулі, незалежно від місця роботи. Мобільний телефон стає засобом реклами, який застосовується в економічних процесах. За допомогою мобільного телефону здійснюється процес політичної організації і служб розвідки, особливо це важливо стосовно відстеження терористичних груп чи організованих злочинних угруповань. Мобільні пристрої – це більше, ніж просто засіб голосового зв'язку, вони використовуються як комп'ютер, для доступу в Інтернет, для фотографування, для розваг, ігор, прослуховування музики, радіо та ін.

Серед негативних аспектів використання мобільного телефону можна виділити порушення особистих кордонів, а іноді й обмеження життєвих прав людини. Широке використання мобільних телефонів викликає занепокоєння у багатьох дослідників через проблеми вторгнення в приватне життя окремих осіб, оскільки це полегшує доступ до них у будь-який час. Крім того, мобільний телефон може викликати погіршення стану здоров'я: згідно з даними досліджень американських учених, люди, які використовували мобільний телефон перед сном, не можуть спокійно спати. Магнітні хвилі, які випромінює мобільний телефон, викликають: втому, порушення сну, запаморочення, зниження інтересу, розумової активності, продовження часу реакції, погіршення пам'яті, головний біль, збільшення ризику прискореного серцебиття, розлад і нерегулярність серцевого ритму; ризик захворювання раком і пухлиною головного мозку та ін. Серед користувачів існує своєрідна конкуренція, суть якої полягає в купівлі нового пристрою з великою кількістю функцій, придбання зручного/золотого номера SIM-карти (вартість якого, як правило, вища, ніж звичайного). Тривале використання мобільного телефону, особливо в молодому віці, призводить до даремної втрати часу. У деяких випадках мобільний телефон руйнує сім'ї, створює проблеми, у результаті члени родини віддаляються один від одного, іноді призводить до розлучення (читання sms у телефоні чоловіка/дружини, виявлення подружньої зради тощо).

Ящо в громадському місці багато людей голосно розмовляють по мобільному телефону, то це викликає певні незручності для оточуючих. Розмова по мобільному телефону може бути джерелом гострого дискомфорту під час групових зустрічей, конференцій, або в громадських місцях, таких як установи, ресторани, громадський транспорт та ін. Для безпеки людини та правильної роботи приборів рекомендується не користуватися мобільними телефонами, наприклад під час польоту в літаку. Також серед негативних моментів можливе використання мобільного телефону для організації і здійснення злочину – злочинці, терористичні злочинні групи можуть використовувати телефон для шантажу, вбивств або викрадення людей з метою отримання викупу та ін.

Висновки. Використання мобільних телефонів в Україні пов'язане не тільки з перевагами, але й з виникненням ряду проблем. Думки більшості

дослідників можна позначити так: звичайно, мобільні телефони шкодять здоров'ю, але точно так само, як і Інтернет, телевізор, мікрохвильові печі також невіддільні від сьогоденного дня.

Формування індустрії мобільного зв'язку пов'язано з використанням сучасних технологій, що зумовлено виникненням мереж кіберкомунікації, формуванням на їх основі мережевого простору економічної і культурної взаємодії. Саме через комунікаційну сферу, що трансформується за умов глобальних інформаційних можливостей, забезпечуються свобода доступу до знань, зв'язки між людьми і спільнотами, накопичення, поширення та збагачення соціального досвіду. Мобільний телефон стає все більш поширеним інструментом комунікації в українському суспільстві. Тепер величезна кількість людей мають можливість постійно бути досяжними для комунікації незалежно від місцезнаходження. Значущість комунікації, процесів, тенденцій у розвитку мобільного зв'язку взагалі пов'язується із соціалізацією індивіда, розвитком його здібностей, духовних потреб та акумуляцією культурного, глобального досвіду. Таким чином, особливості еволюції мобільних засобів зв'язку є підтвердженням ефективності комунікації з точки зору теорії та практики інформаційного розвитку. Водночас зазначена проблема потребує подальшого дослідження концептуальних питань еволюції комунікацій в інформаційному суспільстві: вивчення засобів, змісту, форм організації, ефектів, наслідків трансформації соціально-комунікаційних структур тощо.

Список використаної літератури

1. Белинская Е.П. Человек в информационном мире / Е.П. Белинская // Перспективы социальной психологии. – М. : Аспект Пресс, 2002.
2. Гладарев Б. Женщина, мужчина и мобильный телефон / Б. Гладарев // Социологические исследования. – 2006. – № 4. – С. 68–77.
3. Гидденс Э. Ускользящий мир: Как глобализация меняет нашу жизнь / Э. Гидденс. – М. : Весь мир, 2004.
4. Еляков А.Д. Информационная перегрузка людей / А.Д. Еляков // Социологические исследования. – 2005. – № 5.
5. Иванов Д.В. Императив виртуализации: современные теории общественных изменений. / Д.В. Иванов. – СПб. : СПбГУ, 2002. – С. 132.
6. Зірак Абдулла Карім. Мобільний зв'язок і межі особистої свободи у сучасному Курдистані / Зірак Абдулла Карім // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2012. – № 2 (237). – С. 117–С125.
7. Українське суспільство 1992–2010. Соціологічний моніторинг / [за ред. В. Ворони, М. Шульги]. – К. : Інститут соціології НАН України, 2010. – 636 с.
8. Ling R. The Mobile Connection: the Cell Phone's Impact on Society. San Francisco, CA: Morgan Kaufmann Publishers, 2004.
9. Бурдыга И. Украинцы раскрыли SIM-карты / Абоненты стали активнее пользоваться пакетами нескольких операторов [Электронный ресурс] / И. Бурдыга // Коммерсантъ Украина. – 2013. – № 47 (1750). – Режим доступа: <http://www.kommersant.ua/doc/2150264>.
10. Гладарев Б. Социальное измерение мобильной телефонии [Электронный ресурс] / Б. Гладарев // Человек. Сообщество. Управление. – 2007. – № 3. – С. 45–69. – Режим доступа: cisr.ru/files/cv/CV_Gladarev_ru.pdf.

11. Кастельс М. Общество мобильной коммуникации: кросскультурный анализ доступных признаков социального использования беспроводной коммуникационной технологии [Электронный ресурс] / М. Кастельс // История Интернета в России. 2003. – Режим доступа: <http://www.nethistory.ru>.
12. Качеров А. Изменение моделей социального взаимодействия в результате присоединения России к мировому сообществу [Электронный ресурс] / А. Качеров // Библиотека социолога – теоретическая социология. – Режим доступа: <http://www.praktik-sociolog.narod.ru>.
13. Панченко А. История мобильной связи в Украине [Электронный ресурс] / А. Панченко. – Режим доступа: <http://forum.mobilnik.ua/showthread.php?t=7221>.
14. Яровая М. Число украинцев, которые хотят iPhone, снижается, а не желающих – растет [Электронный ресурс] / М. Яровая. – Режим доступа: ain.ua/2013/02/19/113116?utm_source=ain&utm_medium=fb&utm_campaign=social (19.02.2013).
15. QR-код // Википедия [[Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/wiki/QR-%D0%BA%D0%BE%D0%B4>.
16. Geser H. Towards a Sociological Theory of Mobil Phone [Электронный ресурс] / H. Geser. – Режим доступа: <http://geser.net/home.html>.
17. Crabtree J. Mobile UK: Phones and Everyday Life (Electronic Edition). Phone [Электронный ресурс] / J. Crabtree, M. Nathan, S. Roberts. – L. : The Work Foundation, 2003. – Режим доступа :<http://portal.org/citation.cfm?doid=500292>.
18. Plant S. On the Mobil: The Effects of Mobile Telephones on Social and Individual-Life [Электронный ресурс] / S. Plant. – Режим доступа: <http://www.motorola.com/mot/documents/0,1028,333,00.pdf>.

Стаття надійшла до редакції 06.02.2013

Лобовикова Е.А. Мобильный телефон как инструмент коммуникаций в современном украинском обществе

В статье рассмотрены вопросы использования мобильных телефонов в современном украинском обществе; определены проблемы, которые в связи с этим возникают. Автор статьи рассматривает положительные и отрицательные аспекты использования мобильного телефона, показывает возможности развития коммуникаций.

Ключевые слова: *мобильная связь, коммуникация, мобильный телефон, коммуникативные технологии.*

Lobovikova O.O. Mobile phone as a communication tool in the Ukrainian society

The paper considers the use of mobile phones in the Ukrainian society, identified problems that arise in this connection and their solutions. The author considers the positive and negative aspects of using a mobile phone, shows the development opportunities of communications.

Key words: *mobile communication, communication, mobile phone, communication technology.*